PRACA ORYGINALNA

Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu, 2012, Tom 18, Nr 1, 13-17
www.monz.pl

Plany edukacyjne, zawodowe i życiowe młodzieży kończącej szkoły rolnicze

Anna Jurkiewicz, Franciszek Bujak

Zakład Zdrowia Publicznego, Instytut Medycyny Wsi, Lublin

Jurkiewicz A, Bujak F. Plany edukacyjne, zawodowe i życiowe młodzieży kończącej szkoły rolnicze. Med Og Nauk Zdr. 2012; 18(1): 13-17.

Streszczenie

Wprowadzenie: Na kształtowanie planów edukacyjnych, zawodowych, życiowych wpływa szereg czynników, a wśród nich czynniki społeczne, ekonomiczne i psychologiczne. Z całą pewnością przy wyborze zawodu i pracy, dużą rolę odgrywają: sytuacja materialna rodziny, możliwości nauki i pracy na danym terenie, spodziewane wynagrodzenie. Zdarza się, że motywacja zawodowa ulega zmianie w trakcie nauki. Z wiekiem następuje krystalizacja zainteresowań, bliższe poznanie zdobywanego zawodu, co może modyfikować dotychczasowe nastawienie.

Cel badań: Celem badań było poznanie opinii maturzystów ze szkół rolniczych na temat wyboru zawodu, dalszej edukacji oraz życia osobistego.

Materiał i metody: Badania zostały przeprowadzone techniką ankietową. W referowanych badaniach zastosowano procedurę polegającą na powtórzeniu badań przeprowadzonych przed sześciu laty wśród uczniów kończących szkoły rolnicze.

Wyniki: Plany młodzieży kończącej szkoły rolnicze uległy w ostatnich sześciu latach istotnym zmianom. Młodzi ludzie mają bardziej pozytywny stosunek emocjonalny do wsi, rolnictwa, wyuczonego zawodu i prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego.

Podsumowanie: Młodzi ludzie wykształceni w kierunkach rolniczych dostrzegają pozytywne zmiany społeczno-gospodarcze na wsi, mają bardziej pozytywny stosunek emocjonalny do wsi, rolnictwa, wyuczonego zawodu i coraz częściej deklarują chęć pozostania na wsi i prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego, co w dalszej perspektywie może zaowocować poprawą kondycji psychicznej polskich rolników.

Słowa kluczowe

młodzież szkół rolniczych, motywy wyboru zawodu, plany życiowe młodzieży

WSTĘP

Na kształtowanie planów edukacyjnych, zawodowych, życiowych wpływa szereg czynników, a wśród nich czynniki społeczne, ekonomiczne i psychologiczne. Do grupy czynników psychologicznych można zaliczyć: predyspozycje osobowościowe i intelektualne, postawy jednostki wobec pracy (tj. m.in. pracowitość, obowiązkowość, punktualność), sukcesy i niepowodzenia doznawane w działaniu, procesy motywacyjne, strukturę osobowości (obraz własnej osoby, samoakceptacja, poziom neurotyzmu i inne) oraz środowisko społeczne. Z całą pewnością przy wyborze zawodu i pracy, dużą rolę odgrywają takie czynniki jak: sytuacja materialna rodziny, możliwości nauki i pracy na danym terenie, spodziewane wynagrodzenie [1, 2, 3].

Niewątpliwie istotny wpływ na kształtowanie się aspiracji zawodowych i życiowych dziecka ma jego rodzina. Rodzice często dokonują w stosunku do dzieci projekcji własnych aspiracji, które w odpowiednim czasie, z pewnych względów nie mogły być spełnione. Młodzież, niezależnie jednak od sugestii, czy nacisku ze strony rodziców, może wyrażać chęć kontynuowania wykonywanej przez rodziców pracy zawodowej, na tym samym lub wyższym stanowisku. Bardzo często proces zdobywania przez dziecko wiedzy i umiejętności zawodowych rozpoczyna się i przebiega w różnych okresach jego rozwoju w gronie rodzinnym – w gospodarstwie rolnym, w warsztacie rzemieślniczym, w sklepie itp.

Na karierę zawodową może również wpływać przynależność społeczna, która często decyduje o tym, czy kariera rozpocznie się łatwo, czy z wysiłkiem i na jakie przeszkody lub ułatwienia może liczyć młody człowiek w realizowaniu swych pragnień i dążeń [2, 4, 5, 6].

Badania dowodzą, że wybór określonej szkoły średniej, nawet zawodowej, wcale nie musi być związany z wewnętrzną chęcią wykonywania w przyszłości wyuczonego zawodu. Zdobycie średniego wykształcenia zakończonego uzyskaniem świadectwa maturalnego uprawnia do podjęcia studiów na różnych kierunkach dowolnej uczelni wyższej, co młodzi gimnazjaliści biorą również pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o wyborze szkoły średniej [7, 8].

Zdarza się, że motywacja zawodowa ulega zmianie w trakcie nauki. Z wiekiem następuje krystalizacja zainteresowań, bliższe poznanie zdobywanego zawodu, co może modyfikować dotychczasowe nastawienie. Zmiany gospodarcze i związane z nimi zapotrzebowanie na fachowców określonych zawodów, a nawet zmieniająca się moda wśród młodych ludzi, to także istotne czynniki wyboru zawodu [9].

CEL BADAŃ

Celem badań było poznanie opinii maturzystów ze szkół rolniczych na temat wyboru zawodu, dalszej edukacji oraz życia osobistego.

W badaniach starano się poznać, jakie są najczęstsze motywy wyboru szkoły średniej, widziane z perspektywy kilku

Adres do korespondencji: Anna Jurkiewicz Zakład Zdrowia Publicznego, Instytut Medycyny Wsi, ul. Jaczewskiego 2, 20-090 Lublin.
E-mail: annajurkiewicz@op.pl

Nadesłano: 18 maja 2011; zaakceptowano do druku: 17 listopada 2011

lat nauki, nabytych doświadczeń życiowych, obserwowanych zmian w rolnictwie, oświacie i szkolnictwie wyższym.

Ponadto podjęto próbę ustalenia kierunku zmian planów edukacyjnych, zawodowych i osobistych młodzieży szkół rolniczych w ostatnich kilku latach, przez porównanie wyników badań przeprowadzonych w 2007 roku z wynikami badań przeprowadzonych w roku 2001.

MATERIAŁ I METODA

Badania zostały przeprowadzone techniką ankietową wśród uczniów kończących szkoły rolnicze. Rozdanie anonimowych ankiet poprzedzono krótką informacją na temat celu, przedmiotu i sposobu przeprowadzenia badań oraz możliwości zapoznania się z ich wynikami. W obu seriach badań (w roku 2001 i 2007) ankieta zawierała te same pytania lub twierdzenia, do których badani uczniowie mieli się ustosunkować, wybierając jedną z kilku odpowiedzi (pytania zamknięte), bądź zaznaczając na skali siłę swych przekonań lub wpisując własną odpowiedź w miejsce kropek (pytania otwarte i półotwarte).

W roku szkolnym 2000/2001 przebadano 1713 uczniów klas maturalnych z 46 zespołów szkół rolniczych wybranych losowo wśród wszystkich działających w tym czasie w Polsce. W roku szkolnym 2006/2007 badania ankietowe przeprowadzono wśród 2073 uczniów uczęszczających do klas maturalnych w 75 zespołach szkół rolniczych.

Powtórne badania przeprowadzono tylko w niektórych szkołach, ponieważ wiele szkół rolniczych zlikwidowano z powodu braku chętnych do kształcenia się w zawodach rolniczych, niektóre z wcześniej wylosowanych szkół zmieniły profile na te preferowane przez młodzież, np. ogólnokształcące, ekonomiczne, turystyczne, żywieniowe.

Brakującą liczbę szkół wybrano drogą losową spośród wszystkich szkół rolniczych w Polsce. Losowy dobór szkół do naszych badań i wielkość próby, obejmującej 10% ogółu maturzystów ze szkół rolniczych w Polsce w 2001 roku, a jednocześnie blisko 50% w roku 2007, pozwala sądzić, że jest to reprezentacja młodzieży kończącej technika rolnicze (Tab. 1).

Z porównania danych z obu serii badań wynika, że w roku szkolnym 2000/2001 szkoły rolnicze na poziomie matury kończyło 54% dziewcząt i 46% chłopców, a w roku 2006/2007 dziewczęta stanowiły tylko 1/3 maturzystów ze szkół rolniczych, jednocześnie zwiększył się odsetek chłopców kończących szkoły rolnicze (Tab. 1). Zwiększył się również istotnie odsetek młodzieży pochodzącej z rodzin rolniczych (z 44,0% w 2001 do 61,4% w 2007). Biorąc pod uwagę specjalności szkolne, w których kształcą się młodzi przyszli rolnicy, stwierdzono istotne zmniejszenie się absolwentów klas ogrodniczych (z 20,7% w 2001 r. do 6,4% w 2007 r.).

Wszystkie zmiany w strukturze demograficzno-społecznej uczniów i absolwentów szkół rolniczych są niewątpliwie efektem zmian sytuacji prawnej gospodarstw rolnych i społecznej rolników w okresie ostatnich kilkunastu lat, a zwłaszcza oczekiwań związanych z perspektywą wejścia Polski do Unii Europejskiej i nowymi przepisami po integracji z UE.

Tabela 1. Charakterystyka uczniów kończących szkoły rolnicze w roku szkolnym 2006/2007 i 2000/2001

Cechy		Seria badań			
		2007		2001	
		Liczba	%	Liczba	%
Płeć	Dziewczęta	690	33,3	925	54,0
	Chłopcy	1383	66,7	788	46,0
Ogółem		2073	100,0	1713	100,0
Miejsce zamieszkania	Miasto	379	18,3	578	33,8
	Wieś	1694	81,7	1130	66,2
Ogółem		2073	100,0	1708	100,0
Pochodzenie	Rolnicze	1273	61,4	752	44,0
	Pozarolnicze	799	38,6	959	56,0
Ogółem		2072	100,0	1711	100,0
Typ szkoły	Liceum zawodowe	26	1,3	452	26,4
	Technikum rolnicze	2047	98,8	1261	73,1
Ogółem		2073	100,0	1713	100,0
Specjalność szkolna	Rolnik	591	28,5	541	31,6
	Ogrodnik	132	6,4	350	20,5
	Hodowca zwierząt	66	3,2	38	2,2
	Mechanizator rolnictwa	299	14,4	274	16,0
	WGD / Technik żywienia	309	14,9	141	8,2
	Rachunkowość rolna / Agrobiznes	580	28,0	365	21,3
	Inne	96	4,6	0	0,00
Ogółem		2073	100,0	1709	100,0

* nie uwzględniono braków danych

WYNIKI

Istotne znaczenie w wyborze przyszłego zawodu odgrywa motywacja, dla której młodzi ludzie podejmują naukę w szkole średniej. Badania przeprowadzone w roku 2001 i 2007 wskazują, że w ciągu 6 lat zmieniły się diametralnie motywy wyboru szkoły rolniczej. Młodzież badana w roku 2007 istotnie częściej niż ich rówieśnicy w badaniach z roku 2001 podejmowała naukę w szkole rolniczej z powodu zainteresowania profilem szkoły, możliwością przejęcia gospodarstwa rolnego po rodzicach, bliskości szkoły, możliwości szybkiego zdobycia zawodu czy namowy rodziców. Największy wzrost odsetka młodzieży (ponad 6-krotny) dotyczy motywacji związanej z możliwością przejęcia gospodarstwa rodzinnego rodziców (Ryc.1). Zmiana przepisów i związane z nimi wymagania co do wykształcenia rolniczego osób przejmujących gospodarstwa w zamian za tzw. renty strukturalne rodziców oraz co do wykształcenia młodych rolników starających się o dofinansowanie inwestycji w swych gospodarstwach lub o inną pomoc, czy wreszcie chcących prowadzić specjalizację w swych gospodarstwach – wszystko to w okresie ostatnich kilku lat stało się czynnikiem decydującym u ponad ¼ uczniów o podjęciu nauki w szkole rolniczej na poziomie wykształcenia średniego. Jako motyw wyboru szkoły rolniczej ponad dwukrotnie częściej (50,8% wyborów w 2007 roku w stosunku do 20,7% w 2001 roku) badani uczniowie podają „zainteresowania". Blisko dwukrotnie wzrosła też częstość wyboru szkoły z powodu przekonania o możliwości szybkiego zdobycia zawodu oraz z powodu bliskości

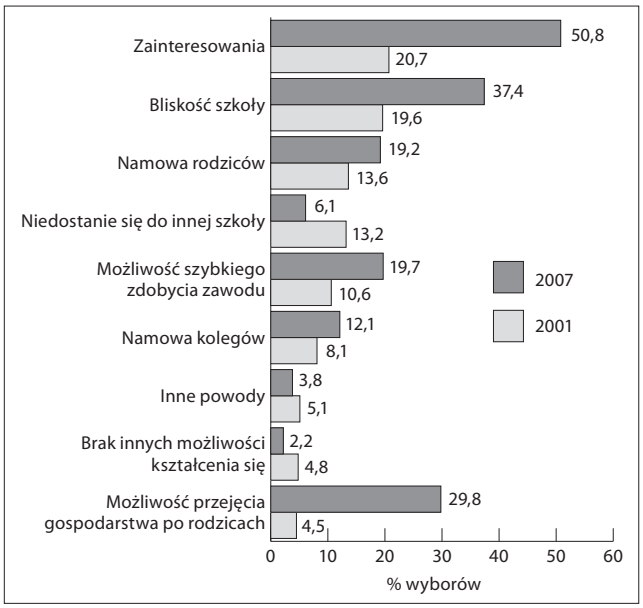

Ryc. 1. Motywy wyboru szkoły rolniczej według uczniów kończących szkoły rolnicze w roku 2001 i 2007
* procenty nie sumują się do 100, gdyż badani wskazywali po kilka motywów

szkoły. Ponadto dwukrotnie spadła motywacja negatywna, nieco wymuszona, a wynikająca z „braku innych możliwości kształcenia się" lub „niedostania się do innej szkoły".

Zmiany te korzystnie rokują o przyszłości polskiego rolnictwa i zdrowiu psychospołecznym młodych rolników. Zainteresowanie wykonywaną pracą oraz zadowolenie z pracy pozwalają osiągać znacznie lepsze efekty, a ponadto sprzyjają rozwojowi osobistemu i zdrowiu psychicznemu. Obserwowane często u starszych rolników choroby psychosomatyczne, przejawy depresji, wyczerpania i wypalenia zawodowego mogą mieć swe źródło w braku zainteresowania lub umiłowania swojej pracy, a niekiedy wiązać się wręcz z przeżywaniem głębokiej niechęci do codziennych obowiązków i frustracji z powodu poczucia przymusu ich wykonywania bez obiektywnych, a częściej subiektywnych możliwości podjęcia pracy w innym zawodzie.

Potwierdzeniem wzrostu znaczenia pozytywnej motywacji w wyborze szkoły przez badanych uczniów jest częsta deklaracja, że gdyby wybierali aktualnie szkołę średnią, to wybraliby ponownie szkołę rolniczą (Ryc. 2). W ostatnio prowadzonych badaniach (rok 2007) zwiększył się odsetek osób gotowych ponownie wybrać szkołę rolniczą, a zmniejszył się odsetek uczniów, którzy wybraliby inną

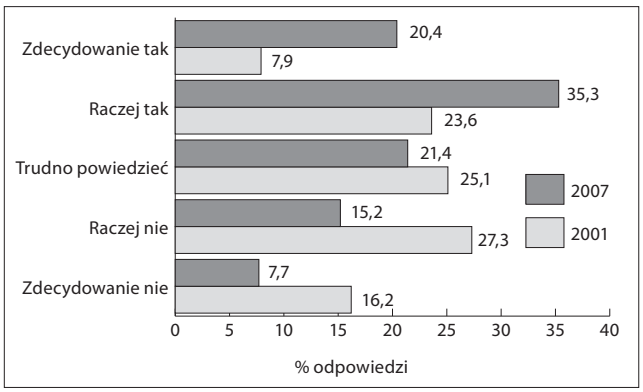

Ryc. 2. Deklaracja ponownego wyboru szkoły rolniczej przez uczniów kończących szkoły rolnicze w roku 2001 i 2007

szkołę. Jednocześnie wśród niezadowolonych z kształcenia się w konkretnej szkole rolniczej, zdecydowana większość (74,6% w 2007 roku) wybrałaby naukę w szkole rolniczej, ale o innej specjalności lub w innej miejscowości (Ryc. 3). Można przypuszczać, że jest to spowodowane krytycznym spojrzeniem na warunki, jakie panują w danej szkole, osobistymi oczekiwaniami co do treści programowych nauczania lub osobistymi urazami i konfliktami, czy to z personelem szkoły, czy też z rówieśnikami. W każdej grupie społecznej, nawet nieformalnej, pojawiają się tego typu problemy, zwłaszcza wśród młodych ludzi kształtujących swoje postawy, hierarchię wartości i hierarchię potrzeb. Mimo tych utrudnień zadowolenie z uczenia się zawodu rolniczego (Ryc. 4) wyraża blisko 3/4 badanych maturzystów w 2007 roku (71,7% „zadowoleni i raczej zadowoleni"), a więc istotnie więcej niż w roku 2001 (40,8%).

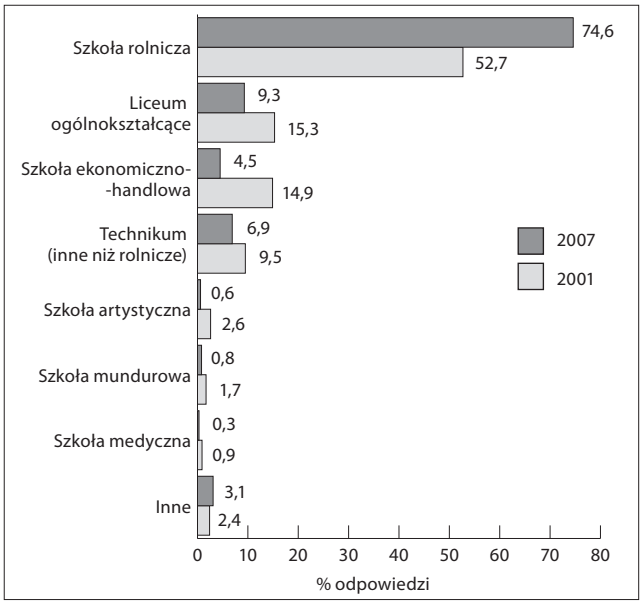

Ryc. 3. Deklaracja ponownego wyboru określonego typu szkoły przez uczniów kończących szkoły rolnicze w roku 2001 i 2007

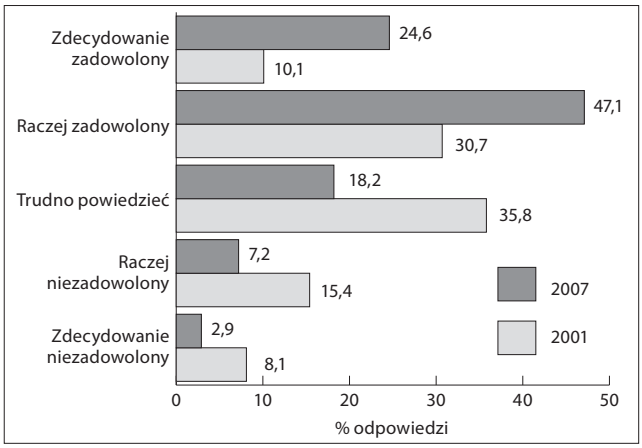

Ryc. 4. Zadowolenie badanych w roku 2001 i 2007 z uczenia się zawodu rolniczego

Wzrosła również istotnie liczba uczniów, którzy chcą prowadzić własne gospodarstwo rolne (Tab. 2). W roku 2001 odsetek tych, którzy byli zdecydowani podjąć pracę we własnym gospodarstwie rolnym lub raczej rozważali podjęcie takiej decyzji wynosił 19,3%, a w 2007 wzrósł przeszło dwukrotnie – do 41,3%.

Tabela 2. Deklaracja chęci prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego

Ocena słowna	Liczba punktów	2007		2001	
		Liczba	%	Liczba	%
Zdecydowanie tak	1	481	23,6	88	9,8
Raczej tak	2	360	17,7	85	9,5
Trochę tak, trochę nie	3	295	14,5	95	10,6
Raczej nie	4	530	26,0	300	33,5
Zdecydowanie nie	5	373	18,3	328	36,6
Ogółem		2039	100,0	896	100,0
Średnia punktów		2,98		3,78	
Odchylenie standardowe		1,453		1,299	
t–Studenta		-14,144			
Istotność		0,000			

W okresie 6 lat wzrosła istotnie statystycznie deklaracja marzeń o tym, aby być rolnikiem (Tab. 3), chociaż nadal pozostaje na dosyć niskim poziomie – nie przekracza średniej teoretycznej wynoszącej 4, przy zastosowaniu 7-stopniowej skali ocen od „negatywny stosunek" do „pozytywny stosunek".

Tabela 3. Stopień akceptacji zawodu rolnika według skali ocen od 1 – *nigdy nie był celem mojego życia* do 7 – *zawsze był moim marzeniem*

Ocena liczbowa	2007		2001	
	Liczba	%	Liczba	%
1 negatywny stosunek	544	26,6	382	42,8
2	197	9,6	108	12,1
3	245	12,0	102	11,4
4	318	15,6	123	13,8
5	280	13,7	99	11,1
6	235	11,5	45	5,0
7 pozytywny stosunek	224	11,0	34	3,8
Ogółem	2043	100,0	893	100,0
Średnia punktów	3,58		2,69	
Odchylenie standardowe	2,077		1,839	
t–Studenta	11,692			
Istotność	0,000			

Przytoczone dane wskazują, że w ostatnich latach wzrósł prestiż zawodu rolnika wśród młodzieży szkół rolniczych. Przyczyn wzrostu prestiżu zawodu rolnika można doszukiwać się w percepcji przez młodzież samej pracy w rolnictwie jako mniej uciążliwej, mniej szkodliwej, dostrzeganiu poprawy warunków życia na wsi, w tym szczególnie warunków materialnych oraz społecznych.

Konsekwencją bardziej pozytywnych ocen rolnictwa, warunków pracy w gospodarstwach rolnych i życia na wsi jest znacznie częstsza chęć pozostania na wsi i przejęcia gospodarstwa po rodzicach. W odpowiedzi na pytanie o to, co zamierzają zrobić po skończeniu szkoły średniej, badani uczniowie przeszło 4-krotnie częściej niż ich rówieśnicy sprzed 6 lat deklarują chęć podjęcia pracy w gospodarstwie rolnym rodziców (Ryc. 5). Również plany na odległą przyszłość znacznie częściej badani uczniowie wiążą z zamieszkiwaniem na wsi i pracą w gospodarstwie rolnym (25,4% w 2007 roku; 5,9% w 2001 roku) (Ryc. 6).

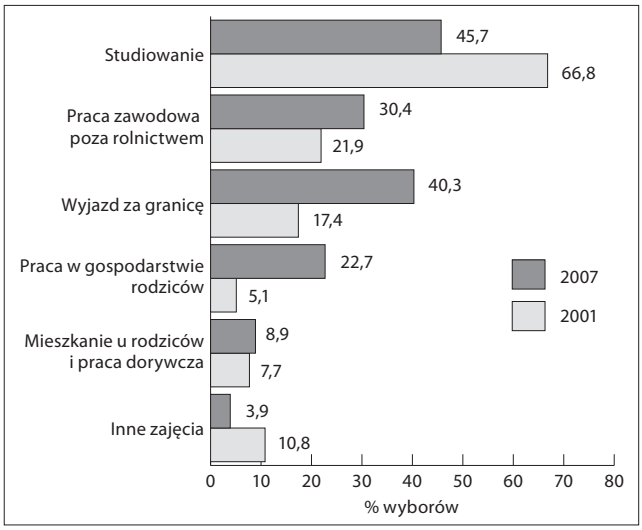

Ryc. 5. Plany uczniów kończących szkoły rolnicze w roku 2001 i 2007 na najbliższą przyszłość

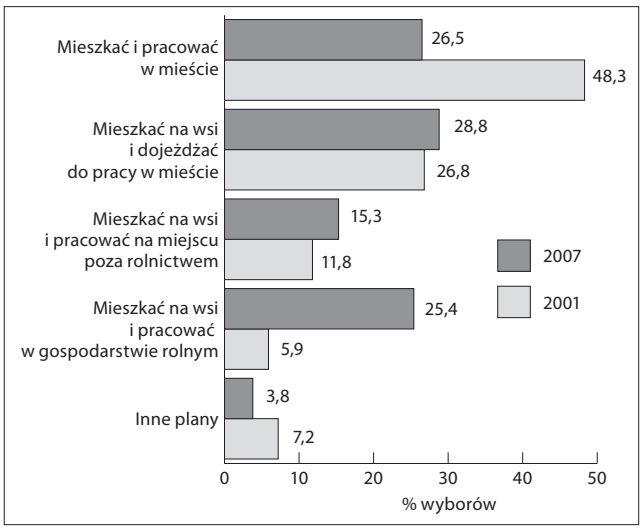

Ryc. 6. Plany uczniów kończących szkoły rolnicze w roku 2001 i 2007 dotyczące miejsca zamieszkania i pracy w przyszłości

PODSUMOWANIE

Celem badań było poznanie planów maturzystów dotyczących wyboru własnej drogi życiowej. Analiza uzyskanych danych, które zostały zgromadzone w rezultacie przeprowadzonych dwukrotnych badań (w roku 2001/2002 i 2006/2007), wskazuje na szereg prawidłowości.

Przy wyborze szkół rolniczych badani uczniowie kierują się najczęściej zainteresowaniami. Blisko dwukrotnie wzrosła częstość podawania takich motywów wyboru szkoły, jak „możliwość szybkiego zdobycia zawodu" oraz „bliskość szkoły". Przeszło dwukrotnie spadła motywacja negatywna, a wynikająca z „braku innych możliwości kształcenia się" lub „niedostania się do innej szkoły".

Ponad połowa badanych uczniów (55,8%) deklaruje, że w sytuacji wyboru szkoły średniej ponownie wybrałaby szkołę rolniczą.

Zadowolenie z uczenia się zawodu rolniczego wyraża blisko ¾ badanych w 2007 roku maturzystów, a więc istotnie więcej niż w 2001 roku (40,8%).

Wzrosła również istotnie statystycznie liczba uczniów, którzy po skończeniu szkoły średniej chcą pracować w gospodarstwie swoich rodziców (22,7% w 2007 roku; 5,1% w 2001 roku).

W przypadku planów na dalszą przyszłość badani uczniowie w 2007 roku znacznie częściej deklarują zamieszkanie na wsi i podjęcie pracy w gospodarstwie rolnym niż ich rówieśnicy w 2001 roku (25,4% w 2007 roku; 5,9% w 2001 roku).

Podsumowując przeprowadzone analizy można przyjąć, że plany młodzieży kończącej szkoły rolnicze na poziomie matury, uległy w ostatnich sześciu latach korzystnym zmianom. Młodzi ludzie wykształceni w kierunkach rolniczych dostrzegają pozytywne zmiany społeczno-gospodarcze na wsi, mają bardziej pozytywny stosunek emocjonalny do wsi, rolnictwa, wyuczonego zawodu i coraz częściej deklarują chęć pozostania na wsi i prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego, co w dalszej perspektywie może zaowocować poprawą kondycji psychicznej polskich rolników.

PIŚMIENNICTWO

1. Musialska K. Aspiracje życiowe młodzieży stojącej u progu dorosłości, IMPULS; 2010.
2. Bujak F, Zagórski J, Lachowski S. Postawy młodzieży średnich szkół rolniczych o profilu rolniczym wobec zagrożeń zdrowia i życia w rolnictwie. IMW Lublin; 2002.
3. Świda-Ziemba H. Obraz świata i bycia w świecie, Warszawa; 2000.
4. Cichoń W. Wartość – człowiek – wychowanie. Zarys problematyki aksjologiczno-wychowawczej. UJ Kraków; 1996.
5. Strelau J. Psychologia. GWP Gdańsk; 2006.
6. Mariański J. Między nadzieją i zwątpieniem, TN KUL Lublin; 1998.
7. Zarzycka E. Przygotowanie ucznia do zawodu. Edukacja i Dialog. 2007; 3: 43-46.
8. Płużek Z. Osobowościowe uwarunkowania pytania o sens życia. W: Człowiek – wartości – sens. Studia z psychologii egzystencji. Logoteoria i nooteoria, red. K. Popielski, TN KUL, Lublin 1996: 365-370.
9. Mysior R. Szkolne ośrodki doradztwa zawodowego. Edukacja i Dialog 2007; 3: 46-50.

Educational, occupational and life plans of adolescents completing agricultural schools

Abstract

Introduction: Many factors exert an effect on the shaping of educational, occupational and life plans, including social, economic and psychological factors. Certainly, while selecting an occupation and work, the material standard of the family, prospects for education and work in a given area, and the expected remuneration are of great importance. It happens that occupational motivation changes during education. With age, there occurs the crystallization of interests and closer familiarization with the occupation learned, which may modify the to-date attitude.

Objective: The objective of the study was recognition of the opinions of adolescents completing agricultural schools concerning the selection of an occupation, further education, and personal life.

Material and methods: The study was conducted by the technique of a survey. The procedure applied consisted in the repetition of studies conduced six years earlier among adolescents completing agricultural schools.

Results: Within the last 6 years, the plans of adolescents completing agricultural schools have not changed significantly. Young people have a more positive emotional attitude towards rural areas, agriculture, occupation learned, and running own farm.

Summing up: Adolescents educated in agricultural specialties perceive positive social and economic changes in the rural areas, show a more positive emotional attitude towards rural areas, agriculture, occupation learned, and increasingly more often declare the desire to stay in the country and run own farm which, in the long term, may result in an improvement of the psychological condition of Polish farmers.

Key words

adolescents attending agricultural schools, motivation for selecting an occupation, life plans of adolescents